

RECENZE

J. Svobodová, M. Košťák, P. Štěpánek, M. Mazuch: **MÁLO ZNÁMÁ KAMČATKA**. Academia, Praha 2003, 198 stran, 295 Kč

Psát recenze na takovou publikaci, jako je kniha *Málo známá Kamčatka*, skýtá opravdové potěšení. Její autoři nejsou v cestování po státech bývalého Sovětského svazu žádnými začátečníky. Tito odborníci v oboru geologie, vulkanologie, paleontologie mají mezi sebou dva aktivní horolezce, kteří zdolali i sedmitisícové vrcholy. Vedle exaktních faktů kniha obsahuje i zasvěcený popis krajiny a přírodních dějů a nepůsobí tedy suchopárným dojmem.

Autoři podnikli v letech 1998 a 2000 dvě zhruba dvouměsíční cesty na Kamčatku. Základ jejich knihy tvoří zápisky ze dvou na sobě nezávislých deníků, které se střídají s tematickými kapitolami zabývajícími se geografii, sopkami, rostlinstvem; živočichy, etnografií, historií objevování Kamčatky atd. Celky jsou odlišeny různým typem písma a toto přehledné členění umožňuje sledovat průběh expedice z různých pohledů.

Cesta vedla postupně kolem již vyhaslých i aktivních vulkánů a prostřednictvím knihy můžeme nahlédnout i do jejich nitra. Ráz krajiny se rychle mění a ze šňavnatých údolí plných rostlinstva a zvěře putujeme kolem mrazivých a ledem pokrytých vrcholů sopek až k horkým kráterům, kde nenajdeme známky života. Místo tak pusté a extrémní, že v minulosti posloužilo k testování populárního Lunochodu.

Cestování v této oblasti se pochopitelně neobešlo bez dramatických momentů, jako např. setkání s medvědy, zdolávání divokých řek, bloudění cestovatelů v nepřehledném terénu a pohyb v území zamořeném sopečnými plyny.

Velmi cenný je popis pobytu v Kronocké rezervaci, pravé přírodní perle Kamčatky, kam vstup umožňují jen zvláštní povolení. V nedalekém Údolí smrti autoři sugestivně vylíčili naprosto nehostinnou oblast, kde přímo před očima dochází k fosilizaci rostlin a živočichů. Pro podobné podmínky ji srovnávají s českou lokalitou Tuchořice, která je pravým pohřebištem třetihorní fauny. V údolí Úzonu lze zase spatřit přírodní vznik ropy nebo podmínky, které na Zemi panovaly před miliardami let, kdy se rozvíjel primitivní život.

Zlomyslné a drsné počasí na Kamčatce zažili autoři, když se pokusili neúspěšně vystoupit na nejvyšší horu, sopku Ključevskaja. Kniha obsahuje praktické rady, jak v této oblasti cestovat, a upozorňuje na nešné, které je třeba překonat. Kvalitní barevné snímky mnohdy překračují rámec běžné reportážní fotografie. Pro přehlednost jsou zařazeny instruktivní mapky, schémata, stratigrafická tabulka a terminologický slovník.

Publikace se tak stala uceleným informačním zdrojem o této oblasti. Díky svému originálnímu multidisciplinárnímu pojetí je v češtině ojedinělým dílem. Poutavé vyprávění o putování touto oblastí čtenáře doslova nadchne a vyvolá neodolatelnou touhu se na Kamčatku podívat.

Boris Ekrt

V. Turek, R. Horný, R. Prokop: **ZTRACENÁ MOŘE UPROSTŘED EVROPY**. Academia, Praha 2003. 44 bar. reprodukcí J. Sováka, 194 str., Cena 255 Kč

Na knižním trhu se objevila pozoruhodná publikace — zasvěcený a bohatě ilustrovaný průvodce po významných lokalitách středních Čech, nálezy oplývající fosilií staršího paleozoika. Kniha pochází z autorské dílny předních paleontologů a dlouholetých vědeckých pracovníků Národního muzea. Jak naznačuje její název, čtenáři je v ní přiblížen dávný podmořský svět, který se na českém území rozvíjel v dávných dobách. Autoři zde představují stopy zkamenělého podmořského života starého 545–354 milionů let, který se do současnosti zachoval na mnoha staropaleozoických lokalitách z území mezi Prahou a Plzní, v tzv. Barrandienu. Nejde nicméně o nového průvodce pražským okolím, stejným jako jsou např. Boučkovy Geologické vycházky do pražského okolí nebo Chlupáčovy Vycházky za geologickou minulostí Prahy a okolí či kniha téhož autora z r. 2001 *Geologická minulost České republiky*. V publikaci tří autorů je téma zpracováno a prezentováno poněkud jiným způsobem.

Kniha je uspořádána do čtyř oddílů, z nichž každý patří jednomu z geologických útvarů zahrnujících období staršího paleozoika, tedy kambriu, ordoviku, siluru a devonu. Oddíly jsou rozděleny dílčími kapitolami věnovanými jednotlivým lokalitám. Na začátku každého oddílu je připojena stratigrafická tabulka odpovídající danému geologickému útvaru. Tabulka obsahuje informace nejen o litologii (nauce o horninách), ale i údaje týkající se mocnosti a polohy jednotlivých souvrství. Příhodně a čtenářsky vděčné (vzhledem k souvztažnosti s obsahem daných kapitol) je také grafické znázornění jednotlivých lokalit a jejich umístění ve stratigrafickém přehledu.

Současně se základními informacemi o geografické pozici lokalit je nenásilnou formou představena i jejich geologická stavba a samozřejmě také paleontologická náplň. Avšak namísto prosté poznámky o nalezených zkamenělinách jsou načrtnuty vědecky podložené paleoekologické vztahy uvnitř společenstev těchto mořských organismů. Navíc, oproti podobným knihám, se značný prostor věnuje historii výzkumů na lokalitách a také osobnostem, které se o rozvoj paleontologie v těchto oblastech nejvíce zasloužily, což ocení zejména mnozí studenti geologických věd. Jako příklad může posloužit historie tzv. Kettnerova korálového obzoru. Poprvé si těchto devonských lavicovitých vápenců s bohatstvím zkamenělin v lomu U kapličky (Praha-Hlubočepy) povšiml mladý asistent Vysoké školy báňské v Příbrami, pozdější univerzitní profesor Radim Kettner. První publikovaná zpráva věnovaná tomuto horizontu pochází z r. 1917. Díky vysokému stupni zvětrání se zde nalézají krásně zachovalé zkameněliny. Během 20.–30. let 20. stol. se na odborný výzkum zdejší fauny zaměřil významný český sběratel František Hanuš a později ho následoval celý zástup českých geologů a paleontologů. Všechny studie této lokality posloužily k vytvoření ucelené-

ho obrazu podmořského života na okraji devonského útesu.

Velmi významnou součástí publikace představují obrazové rekonstrukce Jana Sováka. Např. zlíchovské souvrství devonu z výše zmiňovaného lomu U kapličky je vyobrazeno ve dvou Sovákových rekonstrukcích. První je věnována mělkovodnímu útesovému společenstvu s množstvím rozličných lilijic, ježovek a korálů. Obrázek připomíná svou barevností a bohatstvím životních forem pohled do tropického deštného lesa, jen namísto bujné vegetace jsou zde vyobrazeni dávní živočišní obyvatelé mořských útesů. Druhá rekonstrukce zavede čtenáře do hlubších a klidnějších vod. Během devonu vládli v oceánských hlubinách hbití a draví loděnkovití hlavonožci. Na rekonstrukci vidíme jejich spirálovitě stočené schránky s rozličným žebrováním a množstvím chapadel kolem ústního otvoru. Současně s nejstaršími amonitními hlavonožci, tzv. goniatity byli v podmořských hlubinách hojně zastoupeni i trilobiti. Přítomnost těchto členovců je na obrázku vyjádřena pouze částmi rozpadlých krunýřů. Každá obrazová rekonstrukce je věnována buď společenstvu, jehož zkameněliny byly na vybrané lokalitě nalezeny, nebo jen jednomu zástupci, který však patřil k nejvýznamnějším organismům daného prostoru.

Malíř tu zobrazil zejména ty organismy, jimž doposud nebyla mezi umělci vytvářeny věnována velká pozornost. Proto srovnávání Sovákových děl a např. příslušné části díla Burianova není vůbec na místě. V každém případě je potěšující, že s přibývajícím paleontologickým vědomostmi se nijak neztenčují zástup skvělých malířů, kteří jsou schopni ve spolupráci s vědeckými kapacitami vytvořit úchvatná díla. V případě malíře Jana Sováka, žijícího v Kanadě, je nutno zmínit, že spolupracuje nejen s paleontology z Národního muzea v Praze, ale i s mnoha jejich kolegy v Kanadě a USA. Z jeho spolupráce s českými paleontology však nevzešla toliko tato publikace, ale i jedna z částí právě probíhající výstavy v prostorách Národního muzea na téma *Voda* (viz též str. XI).

K barevným rekonstrukcím, které představují celá podmořská společenstva, jsou přiloženy perokresby s přehledným označením vyobrazených organismů. Kromě Sovákových rekonstrukcí je kniha obohacena mnoha fotografiemi. Čtenáři jsou předloženy kvalitní vědecké fotografie popisovaných fosilií, ale také fotografie dokumentující dobový stav míst výskytu. Zajímavé jsou i ukázky z děl prvních badatelů, jejich náčrtů geologických profilů a zejména precizně ručně kreslené tabule fosilních organismů. Vedle anglického resumé a obsahově bohatých českých i anglických popisek ke všem obrazovým přílohám zahrnuje publikace i velmi přehledné rejstříky uspořádané do tří částí. První se vztahuje k organismům, následující k lokalitám a poslední je věnován osobnostem. Všechny rejstříky mají velmi přehlednou jednotnou stavbu.

Na závěr nezbyvá pouze než doufat, že se brzy na našem knižním trhu objeví další podobná publikace, tentokrát věnovaná mladším geologickým éram.

Jana Nedomová